

rových tak rozožrala odolnosť voči fašistickej agresivite. Ide nám o triezve a logické zaradenie nášho národa do širšej kultúrnej, hospodárskej a politickej spoločnosti, v ktorej vidíme pokračovanie našich revolučných ideálov, najlepšie využitie tvorivých síl nášho ľudu a zabezpečenie jeho potrieb. Barbusse hovorí, že národnosť nie je posledným, ale predposledným stupňom sjednotenia obyvateľov tohto sveta. I tu slovenská revolúcia veľmi jasne povedala svoje nové slovo: v bratskom štátnom spoluzití s najpríbuznejším národom českým, v najužšej *spolupráci a kontakte s ostatnými slovanskými národmi*, menovite s veľkým národom ruským, vidíme širšie hranice pre náš národ. Treba raz otvorene povedať, že náš ľud by nadšene uvítal, keby medzi nami a ostatnými slovanskými národmi, menovite medzi Slovákami a Rusmi, nestáli hranice a colníci, keby slovenský človek za svoju vlast považoval nielen územie od Aša po Jasinu, ale od Aša po Vladivostok. I toto slovenské zameranie nášho povstania je dôsledné a nesmie byť okliešťované. Treba prestať s taktizovaním medzi Moskvou a Londýnom. Sú vplyvní ľudia, ktorých rozum núti hľadať cestu k Moskve, ale srdce ich ťahá inam. Slovenský pracujúci človek jednoznačne postavil svoju slovanskú orientáciu, a so žiadnou inou počítať nechce. Slovenské tradície u nás, neobyčajne podporované vývojom posledných rokov i týždňov zaradili slovanskú orientáciu ako časť našej revolučnej ideológie.

Každý ľudový prevrat prináša na program dňa *sociálne a hospodárske požiadavky*. Priniesol ich i náš posledný prevrat a prinesie ich zaiste v miere zvýšenej. Politická demokracia je iba pokrokom k demokracii úplnej. Zabúdať na toto znamená zabúdať na ľudové motívy v povstaní, znamená dostať sa do konfliktu s ľudovými želaniami. Všetky otázky majú svoje poradie a svoj čas. Avšak iba spolu v jednotnej úplnosti znamenajú prehľadný obsah revolučnej ideológie, dávajú vysvetlenie k slovenskému ľudovému povstaniu.

Nové slovo, ktoré bolo zapísané do našej histórie 29. augusta 1944, znamená nové formy boja proti okupantom, nové ohodnotenie nášho národa v medzinárodnej klasifikácii, novú a revolučnú orientáciu, nové ľudovodemokratické formy spoločenského života, nové metódy práce a organizovanosti, nový obsah tvorby a života vo svetovej súťaži.

Nové slovo nesmie dostať starý obsah. Ak nechceme zradiť myšlienku, z ktorej naše povstanie vyšlo!

„Nové slovo“, 1944, čís. 1, 24. 9. 1944. Podľa reedície „Nového slova“, Bratislava 1947. — G. Husák, „Zápas o zajtrajšok“, Bratislava 1948, s. 3—6 („Slovenská revolúcia“).

348

1944, september 24. Banská Bystrica. — Komentár povstaleckého časopisu „Nové slovo“ k vytvoreniu Demokratickej strany.

*Pred utvorením Demokratickej strany*¹

Politické povstanie slovenské dostáva pevnejšie organizačné formy. Hneď v prvých dňoch verejne vystúpila Komunistická strana. Jej vystúpenie bolo samozrejme, len čo bola zvrhnutá moc quislingovského režimu, nakoľko strana pracovala po celý čas nemeckej nadvlády. Nešlo tu ani o vytvorenie novej organizácie, ani o vytvorenie nového programu. Ten je jasný každému komunistovi. Išlo tu len

¹ Autorom komentára bol dr. Ján Púll.

o zvládnutie tých organizačných problémov, ktoré prináša prechod z ilegality do legality. 17. septembra bolo uskutočnené zjednotenie so stranou Sociálnodemokratickou ako významný faktor v dejinách robotníckeho hnutia na Slovensku.

Blok občiansky zmýšľajúcich skupín pristupuje teraz k utvoreniu politickej strany, Demokratickej strany. Je to ďalší krok k vyjasneniu politického zmýšľania na Slovensku. Utvorenie Demokratickej strany znamená prechod od spolupráce doterajších viacerých skupín občiansky zmýšľajúcich ku splynutiu do jednej strany s jednoliatym programom v otázkach, ktoré pokladáme pre najbližšiu dobu za dôležité. Znamená konsolidáciu občiansky zmýšľajúcich vrstiev a zároveň posun politických názorov týchto vrstiev na ľavo, v zmysle demokratizačnom. Charakteristikou politických tendencií v Európe, menovite východnej, je už teraz len fakt, že i takzvaná politická pravica vystupuje s programom omnoho pokrokovejším, než vystupovala pred touto vojnou, pokrokovejším, než sa v týchto štátoch predvojnový vývin uberal. Sú to prvé plody víťaznej vojny s fašizmom. Sú to i prvé náznaky budúceho vývinu v Európe.

Pre Slovensko je táto tendencia veľmi významná. V budovaní novej republiky nebude už treba brať ohľad na Slovensko ako zem s obyvateľstvom konzervatívnym. Je možné, že práve Slovensko bude tou progresívnejšou zemou, ktorá zopne osudy štátu najpokrokovejšími tendenciami doby. Na Slovensku, ak môžeme prorokovať, pôjde vývin tak, ako to odpovedá potrebám ľudu a zároveň súčasným demokratickým túžbam Európy. A to, že meštianske vrstvy prispôsobujú sa požiadavkám doby, nestávajú sa bezvýhradne za svoje triedne záujmy, ale našli kontakt a spoluprácu so silami revolučnými a preberajú do svojho programu i časť ich požiadaviek, bude pri vytváraní nového života v Európe kladným prínosom. Istá časť poľskej vládnúcej triedy postavila svoj triedny záujem nad záujem národa a dostala sa do rozporu s poľským ľudom a so SSSR, ktorý jediný mohol v Poľsku pomôcť i udržať slobodu. Spôsobila tým ťažkosti spojeneckému zápasu proti Hitlerovi, dala zbraň nepriateľovi a poškodila vlastnému ľudu. Politický vývin na Slovensku nepôjde týmto smerom.

Orgán Demokratickej strany „Čas“ dotkol sa v programovom článku i otázok, ktoré nie sú len príkazom dnešného protinemeckého zápasu, ale budú hrať prvoradú úlohu pri usporiadaní spoločných pomerov v štáte. Keď „Čas“ hovorí, že uznáva súkromné vlastníctvo ako najlepší podnet k tvorbe hodnôt, ale je aj súčasne za jeho obmedzenie v záujme blahobytu všetkých, je v tom značný kus priznania, že zákony kapitalizmu, akumulácia kapitálu deje sa na úkor pracujúcich mäs a polovica cesty k poznaniu, že výrobné statky treba ovládnuť a dať ich do služieb pracujúcemu človeku miesto toho, aby človek bol otrokom kapitálu. Meštianske kruhy slovenské uznávajú teda nevyhnutnosť v záujme všetkých, a tým i seba samých obmedziť svoje triedne privilégia. Ich cesta k tomuto poznaniu je o to ľahšia, že poštátnenie bánk, podnikov a veľkostatkov by sa dotklo pomerne slabého slovenského kapitálu menej ako kapitálu cudzieho.

Z poznania vyplývajúce činy. Nakoľko bude Demokratická strana konzekventná i v praktickom prevádzaní týchto zásad uvidíme v budúcnosti.

V meštianskych vrstvách nastalo jasne i v otázke, ktorá bola po 25 rokov jedným z hlavných problémov Československej republiky. Je to otázka československá. Otázka, či sú Česi a Slováci jedným národom alebo či sú to dva národy. Ľudu nebola táto otázka nikdy spornou. Avšak kruhy tzv. orientácie československej, zdieľajúc pokrokovejšie politické názory českého meštianstva, súčasne však s ním spletené v záujmoch kapitalistických, držali sa koncepcie jedného národa. Táto koncepcia zviedla československú vládu k ťažkým chybám. Možno pozorovať, že i tieto kruhy upustili od tejto koncepcie. Slovenský politický vývin nemusí sa naďalej zastavovať u tejto otázky a bratský pomer Slovákov k Čechom dostáva tu trvalú základňu.

Ešte v jednom ohľade sa utvorením Demokratickej strany politické pomery vyjasňujú. Táto strana, ako sa zdá, sústredí všetky občiansky zmýšľajúce skupiny

a nepríde k utvoreniu ďalších strán. Utvorenie ďalšej alebo ďalších strán by naše politické pomery len skomplikovalo. Stupeň demokracie sa nemeria počtom politických strán, ale mierou, akou ľud vykonáva štátnu moc. A k tomuto cieľu býva väčší počet politických strán práve na prekážku. Býva len merítkom, ako sa politická činnosť zbyrokratizovala. Už tretia strana by bola v pokušení využiť sprostredkovacej úlohy a inkasovať za ňu províziu.

Systém dvoch strán bude prirodzeným ideologickým výrazom sociálneho rozdelenia spoločnosti.

„Nové slovo“, 1944, čís. 1, 24. 9. 1944. Podľa reedície „Nového slova“, Bratislava 1947, s. 9.

349

1944, september 24. [Londýn.] — Zpráva čs. vlády Slovenskej národnej rade s informáciami o úlohách vládneho delegáta, s návrhmi na riešenie vzťahu domácich a zahraničných orgánov a na riešenie slovenskej otázky, zaslaná rádiotelegraficky do Banskej Bystrice.¹

Stanovisko čs. vlády k návrhom a podnetom zo Slovenska: Jednotlivé skupiny domáceho odboja posielali prezidentovi republiky a čs. vláde v posledných mesiacoch svoje návrhy a podnety, akým spôsobom má byť usporiadaná správa oslobodeného územia v prechodnej dobe. Prezident republiky zdelil svoje stanovisko k týmto návrhom niekoľkými vzkazmi domov, menovite zpravou z 16. júla 1944. K týmto prezidentovým vzkazom zdeľuje čs. vláda k informácii Slovenskej národnej rady svoje stanovisko k niektorým problémom a dáva ho na vedomie i do českých zemí.

1. Aby bolo jasné, prečo bol vyslaný min. Němec ako vládny delegát a gen. Viest ako jeho zástupca, čs. vláda zdeľuje: Vládny delegát bol vyslaný v dôsledku československo-sovietskej zmluvy, aby prevzal správu oslobodeného územia, jakmile mu bude odovzdané sovietskym voj. velením v zmysle sovietsko-československej zmluvy. O dočasnej správe oslobodeného územia bol vydaný ústavný dekrét prezidenta republiky, ktorým sa zriaďuje úrad pre samosprávu oslobodeného územia v čele s vládnyim delegátom.

Vládny delegát prevádza na oslobodenom území uznesenia vlády a pri správe tohoto územia zastupuje každého jednotlivého rezortného ministra. S vládnyim delegátom je tiež predbežne 5 členov čs. štátnej rady ako jeho poradcovia. Vládny delegát môže si vybrať podľa potreby ďalších poradcov z radov činiteľov domáceho odboja a má použiť rady a podpory národných výborov, ktoré sa majú predbežne v obciach, okresoch a zemiach konšpiratívne [utvoriť].

Podľa zmieneneho dekrétu riadi sa vládny delegát pri správe oslobodeného územia právnymi predpismi ČSR, vydanými do 29. septembra 1938, ďalej dekrétmi prezidenta republiky a právnymi predpismi čs. vlády v zahraničí. V nezbytných a neodkladných prípadoch je oprávnený vydať nariadenia k prevedeniu zákonov alebo v ich medziach. Základným dekrétom, ktorým sa vládny delegát bude riadiť,

¹ Vláda odpovedala predovšetkým na druhú časť stanoviska ilegálnej SNR z 18. a 26. 8. 1944 (viď dokument čís. 139), pričom, pravda, brala ohľad na nové okolnosti vytvorené Slovenským národným povstaním.